THOMAS A. FAGERLID OG MARIUS LANGELAND

SNAKK LEVENDE ENGELSK

PAX FORLAG A/S, OSLO 2016

Forord

DEN ENGELSKTALENDE VERDEN er et hav av ulike kulturer og språklig variasjon. I denne boka stuper vi rett uti og vil forsøke å gi dere noe av det beste og mest karakteristiske fra ulike land der engelsk er hovedspråket: USA og Canada. England, Skottland, Wales og Irland. Australia og New Zealand. Og ikke å forglemme Sør-Afrika. Hele boka er spunnet rundt språk. Kulturelle snodigheter, opprinnelse, fakta, historie; her blir språk og språkbruk grundig diskutert. Vi ser også nærmere på kjente, og selvsagt ukjente, kultur-, samfunns- og språkfenomener.

Det viktigste med språket er jo at man skal kunne kommunisere med hverandre, gjøre seg forstått og forstå andre. Og på en helt annen måte enn i Norge er det viktig å beherske small talk i engelsktalende land, her er det ansett som en del av vanlig dannelse. Alle som reiser til utlandet kan være tjent med å være gode på nettopp dette. Det kan hjelpe deg med å treffe nye folk i ferien, raskere få venner under studieoppholdet eller bidra til å sementere en fruktbar forretningsforbindelse. Vi vil gå gjennom noen råd og tips på veien til god small talk, gi vink om gode samtaleemner, hva man bør passe seg for og hva man rett og slett bør styre helt unna. Nært beslektet med dette er kroppsspråk, oppførsel og etikette. Her er det store variasjoner. Mye som anses for god takt og tone i England, gjelder for eksempel ikke i Nord-Amerika.

Det vi er mest opptatt av, er moderne og praktisk språkbruk. Det er gøy å lære seg mer om språk fordi de alltid er i endring. Språk er dynamiske og aldri stillestående. Vi retter øynene mot samtidens uttrykk; ord og talemåter du kan forvente å høre av morsmålsbrukerne i engelskspråklige land. Forfatterne er opptatt av å ta pulsen på det som skjer akkurat i dag. Man ser at noen ord blir mindre brukt og faller bort samtidig som nye kommer til, og enkelte kan få endret betydning. Slangspråket er preget av både populærkulturen, internett og sosiale medier, men mest av alt av miljøet det har fått utvikle seg i. Dermed finnes det en fantastisk variasjon innen slang i de engelsktalende landene. Ikke minst er det spennende å se hvilken påvirkning urspråkene har hatt i enkelte land.

Ikke all språkbruken vi skriver om, er like forbilledlig. Også banning og fy-ord hører med i et språk og er verdt å ta en nærmere titt på. Man kan lære mye om en kultur ved å studere hvordan folk banner. Her gjelder det for utlendinger å trå ekstra varsomt og være forsiktig med hva man sier. Enkelte banneord har ulik valør i de forskjellige landene, og av og til dukker det opp dagligdagse ord i ett land som er fryktelig fornærmende i et annet.

Vi som har skrevet denne boka, står også bak boka *Snakk perfekt engelsk*. Du trenger ikke å ha lest den for å ha glede av denne. Mange av dem som leste den første boka, etterlyste mer stoff om de ulike engelsktalende landene, både om kultur og språk, og *alle* ville gjerne bli enda bedre til å småprate med folk. Vi håper vi gjør dem glade med denne boka, og at vi også får mange nye lesere: studenter, backpackere, folk på besøk hos slekt og venner i utlandet eller på jobboppdrag rundt om i verden. La oss heller ikke glemme alle her hjemme som elsker å lære mer om språk. Dem er det mange av, har vi forstått. Om oss er ellers å

fortelle at vi begge er utdannet som fagoversettere i engelsk, og at vi i tillegg har diverse videreutdanning i pedagogikk, økonomi og medier. Vi har både studert, undervist og bodd i ulike engelskspråklige land. Marius har base i Victoria i Canada, mens Thomas jobber som oversetter i Norge.

Victoria, Canada februar 2016
Thomas Fagerlid & Marius Langeland

1. Omgangsformer, etikette og kroppsspråk

No family I ever knew gathered in the drawing room at 4 o'clock for a spot of tea and cucumber sandwiches.

ELLA TAYLOR, britisk journalist

UT PÅ REISE? Forretningsmøte? Studier i utlandet? For lettere å få kontakt med andre i et engelsktalende land er det viktig både å kunne oppføre seg og å kommunisere med folk på en god måte. Small talk er en del av dette, og vi kommer snart tilbake med gode råd og tips som vi håper du kan ha glede av enten du er alene på pub i Melbourne, står i et hjørne på en konferanse i Los Angeles og håper noen vil snakke til deg, eller du sitter litt fortapt og selskapssyk på en kaffebar i London. Men før vi kommer så langt, la oss se litt generelt på hvilke omgangsformer som gjelder der du skal. For slikt kan variere stort fra sted til sted, og det kan være greit ikke å være helt bortreist – selv om du faktisk er nettopp det. Vi legger særlig vekt på Nord-Amerika (USA og Canada) og Storbritannia (England, Wales og Skottland) i dette kapitlet, men du kan trygt regne med å gjenfinne mye britisk kultur og omgangsformer også i Australia og New Zealand – og til dels i Irland også. Ellers er det like godt å si det med én gang: Vi kommer ikke til å klare å unngå stereotypier her, men som de fleste klisjeer har de en

ørliten kjerne av sannhet. Vi håper likevel du vil få verdifulle tips. Så supplerer du selv med vanlig sunn fornuft og ser dine folk an. Du vet jo selvfølgelig at det finnes mange slags folk i et samfunn, og at de innbyrdes forskjellene i et land kan være større enn mellom ulike land.

Omgangsformer og mentalitet

Det er ikke bare språklige forskjeller som skiller Storbritannia og Nord-Amerika. Det er nyttig å vite at *schedule* uttales [shedjul] i Storbritannia, ikke [skedjul] som i USA, og at datoer skrives med rekkefølgen dag, måned, år (11 May, 2016) der i motsetning til måned, dag, år (May 11, 2016) i Nord-Amerika. Men det er flere store og små ulikheter mellom kulturene man med fordel kan bite seg merke i.

For eksempel har de hver sine mattradisjoner. *Full English* eller *full fry* er tradisjonell engelsk frokost med *fried eggs, sausage, bacon, black pudding, fried tomatoes & mushrooms, baked beans* og *toast.* Frokost i Nord-Amerika består ofte av *joe* (kaffe) eller *juice, toast* og *cereal* (frokostblanding). Storbritannia har *marmite*, USA har *peanut butter* og Canada har *maple syrup*. *Marmite* (laget av ølgjær) selges i fine små glasskrukker, mens *peanut butter* selges i alle størrelser, til og med i *gallon-size* spann. En amerikansk *gallon* tilsvarer 3,79 liter. Dette fører oss til en bokstavelig talt stor forskjell *across the pond*. I USA spesielt, kan ting være overdrevent store og voldsomme. Starbucks-drikker kan bestilles i *trenta*-størrelse som er rett i underkant av en liter (rundt 900 ml), melk kjøpes i *gallon*, fast food-kjeden Kentucky Fried Chicken (KFC) har spann, og en diger pose med potetgull kalles ofte *family size*, mens det i England i det minste står «*great for sharing*» på noen av posene.

I Nord-Amerika er det ikke uvanlig å spørre servitøren om man kan forandre litt på bestillingen. Når forfatterne bestiller lunsj ved *the Roast* i sentrum av Victoria i Canada, har vi valget mellom grønnkål *kale* og ris. Vi foretrekker begge deler og ber alltid om *half and half*. Det er de ansatte selv som tilbyr dette. I Storbritannia er det ikke fullt så vanlig å forandre på bestillingen. Man bestiller det som står på menyen og pirker heller diskré ut tingene man ikke liker. Det er også svært vanlig i Nord-Amerika å ta med seg restene hjem eller tilbake til kontoret *Do you want this packed up?* I Storbritannia er det uhørt blant «fine» mennesker, men også veldig lite utbredt blant folk flest.

England er et klassesamfunn. USA er også det, men linjene er ikke alltid like tydelige. I Storbritannia blir du født inn i en viss klasse og forblir som regel der resten av livet. I Nord-Amerika kryr det av *from rags to riches stories,* altså eksempler på klassereiser. Oprah Winfreys historie er velkjent. Hun tok hele spranget, fra den ytterste fattigdom til suksess og rikdom. President Obama foretok også et imponerende sprang. Det er selvsagt ikke umulig å bevege seg opp eller ned en klasse i England, men det er definitivt mer *class mobility* i Nord-Amerika.

Statsminister David Cameron fra det konservative partiet *the Tories*, ble omtalt som *Tory toff*, en snobb med andre ord, fordi han var partiets første steinrike leder. Han gikk nok ikke så langt som å dempe overklasseaksenten, men det gjør andre i England. De vil ikke bli sett på som privilegerte snobber og endrer på aksenten for å unngå å bli satt i bås. *Mockney* er en falsk variant av arbeiderklassedialekten *Cockney*. Mick Jagger er en av de mange som har blitt beskyldt for å snobbe nedover ved å begynne å snakke *Mockney*. Likevel er det nok vanligere i Storbritannia å forsøke å snakke finere, eller i alle fall mer nøytralt. Dialektene har langt lavere status her enn hjemme. I Norge er det mest teaterskolestudenter som tar timer i stemmebruk. Særlig i England er det et stort marked for slike tjenester. Som nordmenn på besøk slipper vi som regel å forholde oss direkte til disse klasseskillene.

Oxbridge, fra Oxford og Cambridge, er et begrep som omtaler *the Upper Class*, eliten med andre ord. I USA har man begrepet *the top 1%*, de styrtrike, *the Bill Gates and the Warren Buffets of the World.* Man snakker også om *the top 5%,* de svært rike. For de aller fleste i USA er det en fjern drøm å bli del av disse klassene. En mer realistisk drøm er å bli del av middelklassen *the middle class.*

Generelt sett ønsker ikke britene i like stor grad å vekke oppmerksomhet og klager heller i det stille istedenfor å ta opp en sak direkte. Amerikanere har rykte på seg for å være høylytte, nesten litt brautende, synes mange. Sniker du i køen i England, blir det nok påpekt, de er nøye på slikt, men det foregår som regel i dempede former. Men sniker du i USA, må du regne med et høylytt *Back of the line buddy! What do you think you're doing*? eller *Hey, there's a line!* Et område der de ofte litt tilbakeholdne britene ikke er redde for å kommentere, er god og ordentlig språkføring, det de anser som *proper*. Eksemplene nedenfor er hentet fra faktiske samtaler vi har hatt med venner fra England. Vi bruker amerikansk engelsk.

Venn: How are you?
Oss: I'm good.
Venn: You mean, you're well.

Venn: How was the movie?
Oss: It was awesome!
Venn, lett syrlig: Really?! It inspired awe?!

Neste gang sier vi *brilliant*. Enkelte ord og uttrykk terger engelskmennene mer enn andre. De kan nesten oppfattes som litt fisefine og mener at amerikanerne ofte er late i språkføringen. Engelsk er jo tross alt noe som kommer fra England. Om du prøver å etterligne en amerikansk aksent, er det få amerikanere som bryr seg uansett hvor tåpelig du høres ut. Gjør du det samme i England, tar det ikke lang tid før du blir sett på som *a tosser* (dust).

Amerikanere kan oppleves som svært direkte iblant. Briter kan oppfatte slik oppførsel som støtende *offensive*. De kan i stedet komme med en fornærmelse eller en satirisk kommentar på en

mer indirekte måte. La oss for eksempel se på bruken av det tilsynelatende uskyldige ordet *interesting*. Ordet får en negativ eller ironisk verdi når det brukes i denne konteksten: *That was an interesting idea.* Dette betyr nok at mottakeren ikke hadde sansen for forslaget ditt i det hele tatt. *What an interesting outfit* er en fordekt fornærmelse som burde si deg at vedkommende ikke synes noe særlig om antrekket ditt.

Ordet *partner* oppfattes ofte som en indirekte måte å si *same-sex partner* på i Nord-Amerika *My partner and I are sharing an apartment near campus*. I Storbritannia betyr *partner* som regel kun *partner,* altså dama eller typen. Det finnes selvsagt unntak, men vær oppmerksom på denne nyanseforskjellen.

Et uttrykk som er meget utbredt blant britene, og som man kan forvente å høre ofte der borte, er *fair enough*. På tilsvarende måte som andre ord og fraser kan det tillegges ulik valør og betydning avhengig av sammenhengen. I tillegg betyr det noe mer enn bare ok. Det kan brukes for å bekrefte eller godta noe som blir sagt, være enig eller uenig i noe på en måte som ikke skaper konfrontasjon eller for å innrømme et faktum.

A) The market is really crowded today.
B) Fair enough, the visitors will spend a lot of money here.

A) If I cook, you do the dishes.
B) Fair enough.

I flere land finnes det en allmenn livsholdning eller filosofi, grunnleggende prinsipper som leder oss i hverdagen og livet generelt. I USA har de *the American Dream,* i Storbritannia *Keep a stiff upper lip* og i Australia *She'll be right*. Det er få ting som er mer britiske enn *Keeping a stiff upper lip*. Det kan rett

og slett bety å holde maska, eller oppsummeres med klisjeen fra annen verdenskrig *Keep calm and carry on*. *The American Dream* forteller oss at det å jobbe hardt og utnytte mulighetene som finnes, vil lede til suksess. Dette fører oss til en annen vesentlig forskjell, *American optimism vs. British realism (pessimism)*. Ingenting er umulig i USA. Alt kan forbedres. Det finnes en bok, en metode, en filosofi eller et svar på alle livets utfordringer. I Storbritannia ønsker man selvsagt også en bedre fremtid, men man har større aksept for at livet ikke alltid er rettferdig *It's not up to you*. Den klassiske briten er reservert og tilbakeholden der amerikaneren er pågående og entusiastisk, med et stort antall superlativer.

Britisk humor er på overflaten tørr, full av sarkasme og ironi, og har ofte et dystert og mørkere utgangspunkt. *The underdog* er alles favoritt, en stakkar som alltid prøver sitt beste og har de beste hensiktene, men som stadig mislykkes og aldri er tilstrekkelig. Sammenlign dette med de høylytte tåpene i amerikanske komedier som Ben Stiller i «Zoolander», Adam Sandler og Jim Carreys tidligere filmer. Her løper hovedfigurene med glede inn i alle slags situasjoner og farer for å overbevise oss, eller dama de som regel får til slutt, om at de verken er feige eller dumme. De er *wisecrackers* og helt uten selvironi med andre ord. Amerikas yndling Stephen Colbert beskrev rollefiguren han spilte i ni år på Comedy Centrals «Colbert Report» slik: a «well-intentioned, poorly informed, high-status idiot.»

Man må selvsagt ta alt med en klype salt og unngå å sette hverandre i bås. Vi har truffet på briter som er minst like høylytte, hvis ikke verre, enn flere av våre amerikanske og canadiske venner. Så har vi truffet canadiere som er like direkte og frempå som det påstås at naboene sør for grensen er. Hvis man

har kjennskap til hovedtrekkene i de forskjellige kulturene og forstår bakgrunnen for skikkene, holdningene og livsstilen, er man langt på vei.

I en artikkel tar den britiske journalisten Ella Taylor, som har bodd og arbeidet i Los Angeles mesteparten av sitt liv, et kontant oppgjør med amerikanernes forestilling om den forfinede engelske kulturen med ettermiddagste og agurksmørbrød, før man nyter høyverdig litteratur av Shakespeare og Dickens, eller som hun skriver:

> No family I ever knew gathered in the drawing room at 4 o'clock for a spot of tea and cucumber sandwiches. That sort of thing is laid on – with a trowel – for foreign tourists at Claridges or in period costume dramas with a sharp eye for the export market.

I stedet beskriver hun en oppvekst der hun, i likhet med de fleste rundt henne, ble tvangsforet med de tunge litterære klassikerne i skoleverket, drakk billig, masseprodusert te i store, rimelige krus med masse sukker, hygget seg med plump humor à la Benny Hill og lyttet til bråkete popmusikk eller aggressive punkere.

Høflighet

Hilseregler kommer vi tilbake til under kroppsspråk, men husk at amerikanerne er mye raskere til å komme på fornavn med nye bekjentskaper enn britene. I Nord-Amerika, særlig i USA, forventes det at du introduserer deg selv. Ikke bli fornærmet eller føl deg oversett hvis vennen glemmer å introdusere deg, ta initiativ selv. I Storbritannia er det ikke fullt så vanlig at man

bare drar hjem til noen sånn helt uten videre, slike besøk er ofte avtalt på forhånd der man fastsetter en bestemt tid. Til lunsj, middag og møter er det forventet at man møter helt presis. For fester og sammenkomster står man fritt til å ankomme innenfor varigheten av tilstelningen, og for offentlige møter, idrettsarrangementer, konserter, filmer, kirken og brylluper tropper man gjerne opp litt før det begynner.

Britene er kjent for sin høflige omgangsform og sine gode manerer. I Nord-Amerika er det vanlig å bestille mat og drikke på følgende vis: *Can I get the (blank)* eller *I'll have the (blank)*. Dette irriterer mange briter som gjerne bruker *may* og *please*.

American: Could I have some more water (please)?
Brit: May I have some more water, please?

Britene strør nemlig om seg med *sorry, excuse me* og *thank you* i alle sammenhenger. Men ordet *sorry* kan ha ulike betydninger. Det kan være ment som alt fra en oppriktig beklagelse, til en sarkastisk kommentar om noen skumper borti deg. Amerikanere kan argumentere for at man er falsk om det sies *sorry* når man egentlig ikke mener det. De er mye mer sparsommelige med sine *sorrys*, og bruker som regel ordet kun når de mener det. Så klager briter og europeere på reise over hvor tåpelige og overfladiske nordamerikanerne kan være. De spør jo hele tiden om hvordan det står til *How are you today?, How's it going*? når de ikke engang forventer et svar. Britene og canadierne kan på sin side virke nesten krampaktig høflige med alle sine automatiske *thank you*s og *pleases*. Hva er best/verst: en strøm av passivt aggressive og falske *sorrys*, *thank yous* og *pleases* eller en overflod av konvensjonelle *How are yous?* og *Have a good ones?* Hva alle de engelsktalende landene og innbyggerne har til felles, er hvor lite oppriktige de er når de sier *We should*

have you over for dinner one day, *You must come over for tea* eller *We should grab coffee someday*. Dette er ikke en invitasjon, bare noe som sies i farta.

Invitert hjem til noen?

Skulle du bli invitert hjem til noen i Storbritannia, er det viktig å stille presis. Dette er også en ypperlig sjanse til å bli ordentlig kjent med de lokale innbyggerne. Mange spilleregler rundt slike besøk ligner mye på de tilsvarende i Norge, men et par ting bør du være oppmerksom på. Her er det også sedvane å ha med en liten ting til verten eller vertinnen, som sjokolade, vin eller blomster. Slikt er hyggelig andre steder også, men det blir ansett som svært viktig i Storbritannia.

Husk ellers at når britene ser frem til pudding, betyr det dessert. I Amerika er pudding kun pudding. I et fint selskap hvor du har fått verten eller vertinnen til bords, kan du også trøste deg med at hverken i Nord-Amerika eller i Storbritannia blir det forventet at du holder noen takk for maten-tale. Etter måltidet kan man bruke *Thank you for a wonderful meal* eller *Thanks, that was really good/delicious*.

Ikke bli forbauset om du besøker en nordamerikansk familie, og noen rundt bordet inntar måltidet med gaffelen i høyre hånd. *Cut-and-switch* eller *fork switching* er et nordamerikansk fenomen som innebærer å begynne måltidet med gaffelen i venstrehånden, skjære opp maten og så plassere gaffelen i høyrehånden og begynne å spise.